

۲۰۱۶/۰۵/۲۴

پوهندوی آصف بهاند

لندی او د لنډیو د ثبتولو ستونزه

درویشتمه برخه

د لنډیو بن ته د نویو کلماتو راتگ

فولکلور پیژندونکي او لنډی پیژندونکي ټول په دې عقیده دي چې لنډی د هر وخت له شرایطو سره ځان عیارولای شي، د هر وخت د عیني ژوندانه بیلابیل اړخونه په خپله پراخه لمن او بنکلي ورشو کې میلمه کولای شي، د هر وخت نویو کلماتو ته ښه راغلاست وایي او داسې یې را غواړي او جذبوي یې، لکه خپل یې چې وي. د ژوند له بدلون سره، په ژوند کې د نویو مفاهیمو په راتگ سره، لنډی هم په خپله لمن کې د زرو مفاهیمو په ځای نوي مفاهیم منعکسوي او دغسې چې زاره مفاهیم او زره محتوی پریري، دغسې زری نومونې او لغات هم نه کاروي او د نوي محتوی له پاره د توان تر حده نوي لغات کاروي.

سلیمان لایق د لنډیو په باب علمي بحثونه کړي دي، یو اور او هر اړخیز تحلیلي بحث یې د لنډیو د هغې ټولګې په پیل کې راوړل شوی دی چې د افغانستان د علومو اکاډمۍ په ۱۳۶۳ کال کې خپره کړه. لایق د خپل بحث په یوه برخه کې پر دې خبرې کړي دي چې لنډی څه ډول په خپل ځان کې بدلون راولي. دا د لایق د بحث یوه برخه ده: «ما څو واره د لنډیو تعمیمي کرکتر او هغه عالي خصوصیت واضح کړی دی چې هغوی ته له راز راز شرایطو سره د تطابق او پر له پسي نوښت امکان ورکوي.

د لنډیو مست او له شوره ډک سین تل د یوې څپې ځای بلې ته او د بلې لایقې ته ور سپاري او په دې توګه د لنډیو رنگین گلستان او د هغوی د غاړو (آهنگونو) مهیجه او نخونکي سفونې، له مطلق خزانیدو، وچیدو او غلي کیدو څخه ساتي. د لنډیو د سین په څپو کې توحید شوي څاڅکي له خپلې چینی څخه تر یو قانونمند دود لاندې د خپل سفر پر لیکه لار وهي. هغوی د خپل سیر په بنکلي نندارتون کې یوه لازمه زماني فاصله ډکوي او بیا د نندارې له سیمې څخه وزی، مګر د څاڅکو او څپو په بدلیدو د سین عمومي شکل او منظر ته تاوان نه رسیري...

... د لنډیو همیشنی شنه ونه چې پر له پسي د لنډیو زاره افراد تویوي او نوي افراد زیروي، «همیشه بهار» ونه ده او د هغې پاني او گلونه تر یو قانون من بهیر لاندې بدلون، وده او تکامل مومي. د دې تکامل په ترڅ کې د لنډیو افراد په دوام داره توګه نوي کیري، زریزي او زاره شوي یې مري... د لنډیو د زیږیدو او مرګ د چټکتیا او پراختیا اندازه د ټولني د اجتماعي، اقتصادي بدلون په سرعت او وسعت پورې اړه لري...

نوي مضمونونه او بکر مفاهیم لنډیو ته ننوتې او ډیر زاره اصطلاحات او لغات او ژبني علایم له لنډیو څخه لویډلي دي...» (لنډی، د افغانستان د علومو اکاډمۍ د ژبو او ادبیاتو مرکز د فولکلور دپیارتنمت د غړو ډله ایزه علمي پروژې، د افغانستان د علومو اکاډمۍ خپرونه، ۱۳۶۴ کال، درویشتم، څلور ویشتم او پنځه ویشتم مخونه) د لنډیو د همدغه ادلون بدلون په سلسله کې، لنډی کولای شي هر کله هغه نوي اړین لغات په خپله لمن کې ومني چې د خلکو په ورځني ژوند، ژبه او محاوره کې کارول کیري. د نوي زماني، نویو ستونزو او نوي تکنالوژي ځینې لغات چې په خلکو کې دود شوي دي، په لنډیو کې یې هم په ماهرانه ډول کارول پیل شوي دي. دا یې څو یوه بیلګه ده:

خدایه د تیلو کوهیان وچ کړي

عرب غریب کړي چې جانان کور ته راځینه

دا د هغې پیغلې یا میرمنې غږ دی چې د خوښې وړ نارینه یې په عربي هیوادونو کې مزدوری ته چې اوس په پښتنو کې دا مزدوري ډیره معموله ده، تللی دی او د هغه د بیرته راتگ له پاره د عربو د تیلو د کوهیانو د وچیدو دعا کوي. دغه راز د لنډیو د محتوایي بدلونونو د عواملو په باب لایق د خپلو خبرو لمن داسې غږولي ده: «د لنډیو تصور او بدلون مختلف عوامل لري لکه اجتماعي - اقتصادي تحولات، لیردونه او مهاجرتونه، ایډیالوژیک عوامل، د همسایه ژبو اغیز، او د بیلابیلو لهجو د اصطکاک پروسه، تجارتي روابط، د صنایعو انکشاف، د تخنیک ترویج او پرمختګ او په ګلي توګه د اجتماعي خوځنده توب پروسه... (لنډی، دري ډیرشم مخ)

د پاڼو شمیره: له 1 تر 3

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de

پاڼه: دلیکني د لیکنيزي بني پاروالي د لیکوال په غاړه ده، هيله من يو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په څیر و لولی

اوس کي په لنډيو کي د شکل او محتوا د بدلون په برخه کي دا خبري د يو معيار په توگه ومنو، په نويو را زيږيدلو لنډيو کي مور گورو چې په رښتيا سره د همدغو د لايو پر بنا د افغانانو د ژوند په هره برخه کي که مثبت يا منفي بدلون راغلي، په لنډيو کي هم دغه بدلون په جوته محسوس دی. دا بيلگه وگورئ:

جانانه سمه امريکا يي هم ملامت يي، هم زاری در ته کومه

خو په لنډيو کي د نوو را منځ ته شوو تورو کارولو په برخه کي دي ته هم بايد پام وشي چې څنگه چې لنډی د خلکو او اولس مال دی، ځکه نو لنډی بايد په اولسي ژبه وي. په لنډيو کي کارول کيدونکي توري او کلمات بايد دا ځانگړنه ولري چې د خلکو او اولس له خوا منل شوي وي چې خلک پرې پوه او وايي خستلای شي. د ۲۰۱۶ کال د اپريل په مياشت کي مي په دي باب د تلفون پر ليکه دا خبره له استاد معصوم هوتک سره شريکه کړه، هغه خپل نظر داسي را ته څرگند کړ:

«زه د نوو لغتونو له جوړونې سره مخالف نه يم، خو د هغو تورو له پاره چې مور په خپله ژبه کي يو څه لرو، نو بيا يي ولي له نورو ژبو نه را واخلو، لکه د سيف يا ديلت توري چې مور د سيف توري ته د خوندي کولو يا ساتلو کلمه لرو او د دليليت له پاره د تورولو کلمه لرو. هغه توري چې بيخي يي نه لرو او نوي تکنالوژي پوري اړه لري، بايد وکارول شي. لکه د موټر کلمه چې اوس په پښتو ژبه کي يوه منل شوې کلمه ده او که دا منل شوې کلمه په لنډيو کي هم وکارول شي زه يي په ځای کار بولم. د را پورونې په برخه کي بايد و وایم چې که په لومړي سر کي له هغو ژبو کلمات را واخستل شي چې پښتو ژبي ته يي جوړښت نږدې وي يعني د پښتو ژبي له خوښو ژبو نه. که مور داسي پردي توري په لنډيو کي کاروو چې په خپله ژبه کي يي يا معادل لرو يا تر هغه ښه لرو، دا نو لنډيو او ژبي ته خدمت نه، بلکي له ژبي او لنډيو سره جفا ده.

لنډی هم د شکل له مخي او هم د محتوا له مخي ډير ظريف ژانر دی او ظريف ژانر په ظريفو تورو ښکلی کيږي. که ځيني پيکه او نا صيقل شوي توري ور زيات شي، خپل ظرافت له لاسه ورکوي. دغه راز که ديني يا ايديالوژيک مسايل عمداً ور زيات کړای شي، يو څه يي خوند کموي او په خلکو کي يي د منل کيدو چانس کم وي. لکه دا لنډی:

اسلام کشتی گفر درياب دی شیطان نهگ دی، عالونه غرقوینه

لنډی ما ته ډير دروند والی لري، حتی د مقدسو شیانو تر بريده. د لنډيو کلمات بايد پاک وساتل شي. که څوک لنډی جوړوي، جوړه دي کړي، خو په خپل نامه دي نه ثبتوي. په لنډيو کي داسي کلمات لکه: لو (Low)، سو (save)، دليليت (delete) او ... کارول دومره تاثیر نه لري، ځکه چې د دي مفاهيمو له پاره په پښتو ژبه کي تر دي ښه، خوندور او پاک کلمات لرو، د داسي تورو کارول د لنډيو ظرافت ته تاوان رسوي. زموږ په ژبه کي د ښايسته کلماتو کمی نه شته، لکه:»

زما د زړه پيکچر دي مات کړ.

دي ته مور په پښتو کي د زړه ماتولو توری لرو چې تر هغه لا ښه لگيږي او ښه مفهوم افاده کولای شي او دي ته ورته نور کلمات ...»

د استاد معصوم هوتک خبرو ته په پام سره دا اصل دايم بايد په نظر کي ونيول شي چې په لنډيو کي د غير اړينو پرديو تورو کارول او په عمدي ډول پښتو ژبي او په ځانگړي ډول پښتو لنډيو ته يي داخلول، نه يوازي دا چې لنډی نه غني کوي، بلکي د لنډيو بدن سره، د لنډيو سيمي او ښ سره جفا ده. څه موده وړاندې چيري دا لنډی په مخه راغلي، ما هم خوندي کړي او دلته يي تاسو سره شريکوم، چې خلک به يي و مني که نه، وخت به يي بيا و وايي:

کابله لاري د بل چا شوي د ناچارۍ شپي په بل ملک سبا کومه

د پاڼو شميره: له 2 تر 3

افغان جرمن آنلاین په درښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړيکه ټينگه کړئ maqalat@afghan-german.de يادونه: دليکنې د ليکنيزې ښي پاڼوالي د ليکوال په غاړه ده، هيله من يو خپله ليکنه له راليرلو مخکي په څير و لولئ

حال دې فیسبوک کې راته کیرده
پردی وطن دی مزدوری کې اخته یمه

حال دې مسیح کې راته پریرده
دا اروپا ده، مزدوری کې اخته یمه

خاونده دا به دې رضا وي
چې باقي عمر اروپا کې تیرومه

د درویشتمې برخې پای

د پانو شمیره: له 3 تر 3

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلېکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هيله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په خیر و لولئ